

Siromaštvo i dohodovne nejednakosti u Hrvatskoj: 2001.-2009.

UDK: 364.65-058.34(497.5)
doi: 10.3935/rsp.v18i2.1030

UVOD

Treba podsjetiti da je prvo nacionalno istraživanje siromaštva u Republici Hrvatskoj (RH) provedeno 1998., a rezultati spomenutog istraživanja objavljeni su uz pomoć Svjetske banke u 2000. godini (World Bank, 2000.). Podatke o prihodima i potrošnji kućanstava za ovo istraživanje prikupio je Državni zavod za statistiku (DZS) koristeći se pritom Anketom o potrošnji kućanstava (APK). Međutim, Svjetska banka periodično je objavljivala svoja izvješća o pokazateljima siromaštva u RH polazeći od potrošnje i koncepta apsolutnog siromaštva i služeći se linijom siromaštva koja mjeri energetska vrijednost hrane (eng. *food-energy-intake method*), tj. ukupni troškovi kućanstva procijenjeni su indirektno preko minimalnih troškova ishrane. Stope apsolutnog siromaštva u razdoblju od 1998. do 2008. iznosile su u prosjeku 11% (World Bank, 2000., 2006., 2010.).

Međutim, kako su zemlje Europske unije (EU) koristile drugačiju metodologiju izračuna linija siromaštva, pojavio se problem usporedbe rezultata s onima za članice EU-a. Da bi podaci o siromaštvu bili usporedivi, važno je koristiti iste linije siromaštva i ekvivalentne ljestvice, kao i definicije ključnih koncepata. Tako je nakon 2000. godine prihvaćena metodologija Eurostata (Statističkog ureda EU-a) i službena linija siromaštva EU-a koja se temelji na dohotku i konceptu relativnog siromaštva, a siromašnima se smatraju oni čiji su ekvivalentni dohoci niži od 60% medijana

nacionalnog dohotka. Od 2001. godine DZS prikuplja podatke i objavljuje jednom godišnje informacije u ključnim pokazateljima relativnog siromaštva. Kada je riječ o terminologiji, Eurostat i DZS u svojim izvješćima ne govore o »stopama siromaštva« (eng. *poverty rates*), već o »stopama rizika od siromaštva« (eng. *at-risk-of-poverty rates*). Ove razlike u terminologiji govore o nekim dilemama koje su vezane uz koncept relativnog siromaštva, na kojem se temelji službena linija siromaštva EU-a. Naime, ključno je pitanje: predstavlja li relativno siromaštvo mjeru nejednakosti ili siromaštva? S obzirom da se relativna linija siromaštva određuje u odnosu na neke statističke parametre (prosječni dohodak ili medijan dohotka), mnogi smatraju da nam relativno siromaštvo ništa ne govori o stvarnim životnim uvjetima siromašnih, već se samo detektiraju skupine koje raspolazu nižim primanjima u dohodovnoj distribuciji. Mi ćemo u nastavku izvješća ipak koristiti termin stopa siromaštva ili stopa relativnog siromaštva jer je razumljiviji javnosti. U ovom ćemo pregledu prikazati najznačajnije pokazatelje dinamike siromaštva i nejednakosti u razdoblju od 2001. do 2009., ocrtati eventualne promjene u profilu siromaštva te pojasniti utjecaj socijalnih transfera na redukciju siromaštva. Pritom ćemo podatke o Hrvatskoj uspoređivati s onima za zemlje članice EU-a.

Prilikom izračuna pokazatelja siromaštva i nejednakosti za Republiku Hrvatsku, primijenjena metodologija i definicije Eu-

rostata prilagođene su nacionalnom izvoru podataka (APK). Pokazatelji siromaštva računaju se prema dvjema definicijama kućanskog dohotka, ovisno o tome uključuje li dohodak novčana i naturalna primanja ili samo novčana primanja, kako bi se pokazao utjecaj nenovčanih (naturalnih) primanja na ukupni dohodak. Prianja u naturi čine vrijednost dobara i usluga proizvedenih u vlastitom poduzeću, obrtu ili poljoprivrednom gospodarstvu i utrošenih ili korištenih za potrebe vlastitog kućanstva, dohodak u naturi ostvaren na temelju neposredne pogodbe, primici u naturi na temelju nesamostalnog rada te drugi oblici primanja u naturi. Pokazatelji siromaštva i nejednakosti za Hrvatsku temelje se na dohotku koji uključuje i naturalni dohodak. Međutim, kod usporedbe podataka sa zemljama EU-a korišten je samo novčani dohodak jer većina zemalja EU-a ne prikuplja podatke o naturalnom dohotku. Prilikom transformacije kućanskog dohotka u ekvivalentni dohodak korištena je tzv. modificirana OECD-ova ljestvica koja nositelju kućanstva pripisuje koeficijent 1, ostalim odraslim članovima kućanstva 0,5, a djeci mlađoj od 14 godina koeficijent 0,3. Svakom članu kućanstva pripada isti ekvivalentni dohodak.

DINAMIKA SIROMAŠTVA

Što se događalo sa siromaštvom u RH u proteklom desetljeću? U tablici 1. nalaze se podaci o kretanju siromaštva ovisno o odabiru statističkog praga siromaštva. Ako se polazi od službene linije siromaštva EU-a (60% medijana nacionalnog ekvivalentnog dohotka), onda je razvidno da su se stope relativnog siromaštva između 2001. i 2009. kretale između 17% i 18%, osim u 2006. kada je stopa siromaštva iznosila 16%. Isto tako, ako koristimo niži prag siromaštva

(50% medijana) ili viši prag siromaštva (70% medijana), raspon stopa siromaštva kretao se između 10% i 26%. Bez obzira koji prag siromaštva koristili kao liniju siromaštva, proizlazi da su nakon 2000. godine stope relativnog siromaštva bile prilično stabilne ili stagnantne. To može biti iznenađujuće kada se uzme u obzir činjenica da su stope ekonomskog rasta u razdoblju između 2001. i 2007. godine bile relativno visoke (između 4% i 5% BDP-a). Ovakvi rezultati mogu biti povezani s time da je relativna stopa siromaštva odraz dohodovne distribucije. To znači da realno poboljšanje životnih uvjeta ili materijalnog standarda donjih društvenih slojeva neće biti vidljivo preko stopa relativnog siromaštva ukoliko se istovremeno ne dogode i promjene u dohodovnoj distribuciji. Tako se može dogoditi da se ekonomske (dohodovne) nejednakosti smanjuju u situaciji kada rastu stope relativnog siromaštva i obratno. To znači da bi u budućnosti pokazatelje relativnog siromaštva trebalo nužno nadopuniti drugim pokazateljima životnog standarda ili materijalne depriacije.

Tablica 1.
Stope i pragovi siromaštva u RH (2001.-2009.)

	2001.	2002.	2003.	2004.	2005.	2006.	2007.	2008.	2009.
Linija siromaštva kao % medijana nacionalnog dohotka									
40%	5,8	6,3	5,2	5,2	5,4	5,1	5,2	6,4	6,2
50%	10,5	11,7	10,2	10,5	10,7	10,4	10,5	11,3	11,5
60%	17,2	18,2	16,9	16,7	17,5	16,3	17,4	17,4	18,0
70%	24,1	26,0	24,6	24,3	25,5	24,2	24,0	25,4	25,1
Pragovi siromaštva za određene tipove kućanstava (linija siromaštva=60% medijana) - mjesečno u kunama									
Samačko kućanstvo	1 479	1 605	1 575	1 726	1 770	1 850	1 997	2 026	2 225
Kućanstvo s dvije odrasle osobe i dvoje djece	3 144	3 369	3 307	3 625	3 717	3 884	4 195	4 255	4 673

Izvor: DZS.

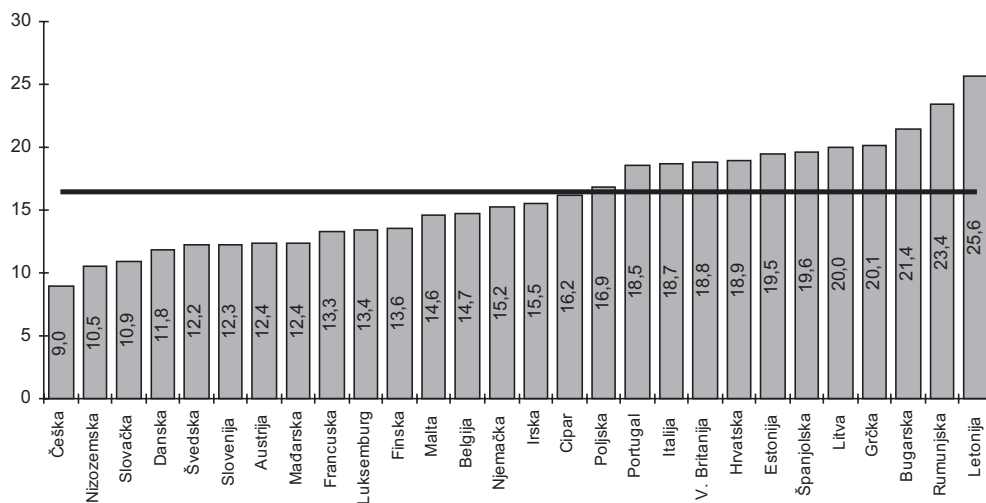
Napomena: Uključen novčani i nenovčani dohodak. Prilikom izračuna stopa siromaštva korištena je tzv. modificirana OECD-ova ekvivalentna ljestvica (nositelj kućanstva = 1, ostali odrasli u kućanstvu = 0,5, djeca mlađa od 14 g.= 0,3).

Stope siromaštva u tablici 1. dobivene su temeljem dohotka koji uključuje novčani i nenovčani (naturalni) dohodak. Naturalni dohodak još uvijek je značajan za hrvatska kućanstva. Ako bismo ga isključili iz koncepta dohotka, onda bi stope relativnog siromaštva na godišnjoj razini bile veće za 2 do 3 postotna boda (npr. tako bi stopa siromaštva u 2009. godini iznosila 20,2% umjesto 18%).

Da bismo usporedili stope siromaštva u Hrvatskoj s onima u zemljama EU-a, koristili smo samo koncept novčanoga dohotka jer se u većini zemalja EU-a ne mjeri naturalni dohodak. Stopa relativnog siromaštva

u RH veća je od prosjeka 27 zemalja EU-a (slika 1.). Preciznije, Hrvatska se nalazi među četvrtinom zemalja EU-a koje imaju najviše stope siromaštva. S druge strane, u usporedbi s tranzicijskim zemljama koje su članice EU-a, RH se po stopama siromaštva nalazi u sredini distribucije. Češka, Slovenija, Slovačka, Mađarska i Poljska imaju znatno niže stope siromaštva od RH, dok su više stope siromaštva u baltičkim zemljama, Bugarskoj i Rumunjskoj. Podjednake ili više stope siromaštva od Hrvatske imaju i neke »stare« članice EU-a, poput Italije, Portugala, Velike Britanije, Grčke i Španjolske.

Slika 1.
Stope relativnog siromaštva u RH i zemljama EU-a (2008.)

Izvor: DZS.

Napomena: Samo novčani dohodak. Linija siromaštva određena kao 60% medijana nacionalnog dohotka. Horizontalna linija na slici označava prosjek zemalja EU-a.

PROFIL SIROMAŠTVA

Rizici siromaštva u svim su zemljama povezani s nekim sociodemografskim karakteristikama pojedinaca i kućanstava. Neke skupine imaju povećani rizik siromaštva u gotovo svim zemljama. Podaci u tablicama 2.-4. ocrtavaju profil siromaštva u Hrvatskoj u zadnjih desetak godina.

Prije svega, vidljivo je da žene u RH imaju kontinuirano višu stopu siromaštva od muškaraca (tablica 2.). U razdoblju od 2001. do 2009. razlika između stopa siromaštva žena i muškaraca iznosila je 2 do 3 postotna boda. No, ukoliko uspoređujemo stope siromaštva muškaraca i žena prema dobnim skupinama, onda je jasno da se zna-

čajnije razlike između siromaštva muškaraca i žena pojavljuju tek u najstarijoj dobnoj skupini (65+). Stope siromaštva starijih žena u razdoblju od 2001. do 2008. bile su u prosjeku 6 do 8 postotnih bodova veće od stopa siromaštva starijih muškaraca, dok je u 2009. godini razlika između stopa siromaštva starijih žena i starijih muškaraca narasla na gotovo 13 postotnih bodova. U svim drugim dobnim skupinama nema značajnijih razlika u stopama siromaštva muškaraca i žena. U cijelom promatranom razdoblju jedino najstarija dobna skupina (65+) ima stope siromaštva iznad nacionalnog prosjeka. Pored ove dobne skupine, stope siromaštva djece (1-15) bile su iznad prosjeka u 2005. i 2009. godini.

Tablica 2.

Stope relativnog siromaštva u RH prema dobi i spolu

(linija siromaštva = 60% medijana nacionalnog dohotka)

	2001.	2002.	2003.	2004.	2005.	2006.	2007.	2008.	2009.
Dobno-spolne skupine									
0-15 god.	15,9	16,7	15,2	14,8	19,7	13,8	15,4	15,4	19,2
M	13,9	17,9	15,6	13,7	18,2	14,1	14,9	15,0	19,0
Ž	18,0	15,4	14,7	15,9	21,3	13,5	16,0	15,8	19,3
16-24 god.	15,2	16,4	15,4	13,1	15,3	11,9	15,0	14,4	16,0
M	16,9	19,0	16,2	13,5	15,9	12,6	14,2	13,7	16,0
Ž	13,6	13,5	14,6	12,7	14,7	11,1	15,9	15,2	16,1
25-49 god.	13,3	13,9	12,5	12,3	13,1	11,2	11,7	10,8	12,3
M	12,6	14,0	12,4	12,3	12,9	11,2	11,5	10,2	12,2
Ž	14,0	13,7	12,7	12,4	13,2	11,3	11,9	11,4	12,3
50-64 god.	14,7	17,6	15,5	15,0	15,6	14,7	16,9	15,5	14,6
M	13,8	16,9	15,4	14,8	15,0	13,6	16,8	15,7	14,1
Ž	15,5	18,3	15,5	15,1	16,1	15,6	17,0	15,4	15,0
65 i više god.	28,5	29,0	27,9	29,5	25,6	29,5	29,0	31,2	31,5
M	23,5	25,6	23,6	24,4	20,9	26,9	25,2	26,2	23,7
Ž	31,8	31,2	30,6	32,9	28,5	31,3	31,4	34,4	36,5
Ukupno: M	15,4	17,7	15,8	15,1	15,9	15,1	15,9	15,5	16,1
Ž	18,7	18,6	17,9	18,1	18,9	17,4	18,7	19,1	19,9
Stanovništvo	17,2	18,2	16,9	16,7	17,5	16,3	17,4	17,4	18,0

Izvor: DZS.

S obzirom na ekonomsku aktivnost (tablica 3.), nezaposlene osobe imaju najveći rizik siromaštva (njihov je rizik siromaštva od 80% do 100% veći od nacionalnog prosjeka). Također, samozaposleni, umirovljenici i ostale ekonomski neaktivne osobe imaju stope siromaštva iznad nacionalnog prosjeka, s tim da je njihov rizik siromaštva znatno niži od onoga nezaposlenih osoba. Stope siromaštva umirovljenika u zadnjih nekoliko godina veće su za 1/3 od nacionalnog prosjeka. Zanimljivo je primijetiti da su stope siromaštva nezaposlenih muš-

karaca znatno veće od stopa siromaštva nezaposlenih žena (u drugim kategorijama ekonomski aktivnih ili ekonomski neaktivnih osoba razlike između stopa siromaštva muškaraca i žena relativno su male ili beznačajne). Možemo pretpostaviti da su žene u vrijeme nezaposlenosti »zaštićeni-je« od muškaraca jer se vjerojatno mogu osloniti na primanja supružnika ili drugih članova obitelji (poznato je da su prosječna primanja zaposlenih muškaraca veća od prosječnih primanja zaposlenih žena).

Tablica 3.

Stope relativnog siromaštva u RH prema ekonomskoj aktivnosti i spolu

(linija siromaštva = 60% medijana nacionalnog dohotka)

	2001.	2002.	2003.	2004.	2005.	2006.	2007.	2008.	2009.
Skupine prema tipu ekonomske aktivnosti									
Zaposlenici	5,2	5,8	5,2	4,4	3,9	2,8	4,1	3,7	4,4
M	6,0	6,6	6,0	4,5	5,0	(3,3)	5,0	4,8	5,7
Ž	4,1	4,9	(4,3)	(4,3)	(2,7)	(2,1)	(3,1)	(2,4)	(2,7)
Samozaposleni	20,1	19,0	18,4	22,6	19,7	18,5	17,9	22,3	19,5
M	20,0	17,3	16,8	21,7	20,3	18,6	18,6	20,4	17,6
Ž	20,2	21,0	20,1	23,8	19,1	18,4	16,9	24,6	21,4
Nezaposleni	32,2	35,0	32,4	32,0	33,4	31,2	34,5	32,6	37,4
M	35,6	42,5	39,7	39,4	36,9	34,6	42,8	39,3	40,7
Ž	29,6	28,1	26,6	25,7	30,0	28,5	27,0	27,1	34,7
Umirovljenici	21,3	23,2	20,7	20,5	19,3	22,7	22,8	23,4	24,3
M	19,4	23,7	20,3	20,5	19,1	23,6	22,3	21,2	21,9
Ž	22,9	22,9	21,0	20,5	19,5	22,1	23,1	25,1	26,3
Ostali ekonomski neaktivni	20,0	21,3	20,3	19,7	23,7	24,9	28,2	26,1	26,5
M	15,8	19,5	17,7	14,8	19,2	20,1	19,7	20,6	20,0
Ž	22,7	22,7	22,0	23,0	26,8	27,3	32,4	29,1	29,9
Stanovništvo	17,2	18,2	16,9	16,7	17,5	16,3	17,4	17,4	18,0

Izvor: DZS.

() Nedovoljno pouzdana procjena.

Određeni tipovi kućanstva (ovisno o veličini i sastavu) imaju visok rizik siromaštva. Natprosječan rizik siromaštva imaju: samačka kućanstva, samohrani roditelji i kućanstva s troje i više uzdržavane djece (tablica 4.). Najveći rizik siromaštva imaju samačka kućanstva (oko 2 puta veći od nacionalnog prosjeka), a posebice ona samačka kućanstva u kojima žive osobe starije od 64 godine (stope siromaštva ovog tipa kućanstava značajno su porasle u 2008. i 2009. godini). Tako je rizik siromaštva kućanstava starijih samaca u 2009. godini bio 2,8 puta veći od nacionalnog prosjeka. I samohrani roditelji imaju rizik siromaštva znatno iznad prosjeka, ali njihov rizik siromaštva varira i zbog nereprezentativnog

subuzorka, tako da su u nekim godinama procjene stopa siromaštva ovog tipa kućanstva nepouzdana. Problem je u tome što su u jednoj kategoriji objedinjeni svi tipovi jednoroditeljskih obitelji, bez obzira na broj djece i bez obzira na uzroke jednoroditeljstva. U kućanstvima u kojima žive dvije odrasle osobe s troje ili više uzdržavane djece rizik siromaštva također je natprosječan, ali bitno niži nego u jednoroditeljskim obiteljima. Stope siromaštva u obiteljima s troje i više djece variraju od godine do godine (tako je u 2008. godini stopa siromaštva ovog tipa kućanstva bila za 9% veća, a u 2009. godini za 76% veća od nacionalnog prosjeka).

Tablica 4.

Stope relativnog siromaštva u RH prema tipu kućanstava

(linija siromaštva = 60% medijana nacionalnog dohotka)

	2001.	2002.	2003.	2004.	2005.	2006.	2007.	2008.	2009.
Tipovi kućanstava									
Samačko kućanstvo	33,3	35,1	34,7	35,9	31,1	38,1	36,5	39,8	43,2
M	22,4	28,6	28,3	27,6	(22,1)	34,0	27,9	31,1	28,2
Ž	36,7	37,5	37,3	40,5	34,2	39,8	39,8	43,3	50,2
Samačko kućanstvo, osoba stara između 30 i 64 godine	26,1	26,2	(24,7)	28,1	25,7	29,0	28,2	28,0	30,6
Samačko kućanstvo, osoba stara 65 i više godina	40,4	41,2	41,8	41,9	35,2	43,8	41,5	47,8	50,9
Dvije odrasle osobe bez uzdržavane djece, obje mlađe od 65 godina	11,9	16,3	11,8	14,4	12,3	13,6	17,7	16,4	14,4
Dvije odrasle osobe bez uzdržavane djece, barem jedna stara 65 i više godina	27,5	30,1	26,1	28,7	25,6	29,0	28,7	28,1	28,7
Druga kućanstva bez uzdržavane djece	9,7	9,4	9,3	9,0	7,7	10,6	8,9	6,9	7,2
Samohrani roditelj s jednim ili više uzdržavane djece	28,9	27,7	(29,1)	21,0	34,8	32,9	(26,0)	40,4	(24,5)
Dvije odrasle osobe s jednim djetetom	13,0	11,2	14,9	9,8	12,8	11,7	11,2	10,7	12,1
Dvije odrasle osobe s dvoje djece	14,9	12,8	13,7	10,5	13,1	8,2	10,1	12,8	14,1
Dvije odrasle osobe s troje i više djece	15,9	24,9	19,1	24,2	31,0	24,5	25,9	18,9	31,7
Ostala kućanstva s uzdržavanom djecom	16,8	15,0	13,0	13,1	13,4	8,0	12,3	11,6	11,9
Stanovništvo	17,2	18,2	16,9	16,7	17,5	16,3	17,4	17,4	18,0

Izvor: DZS.

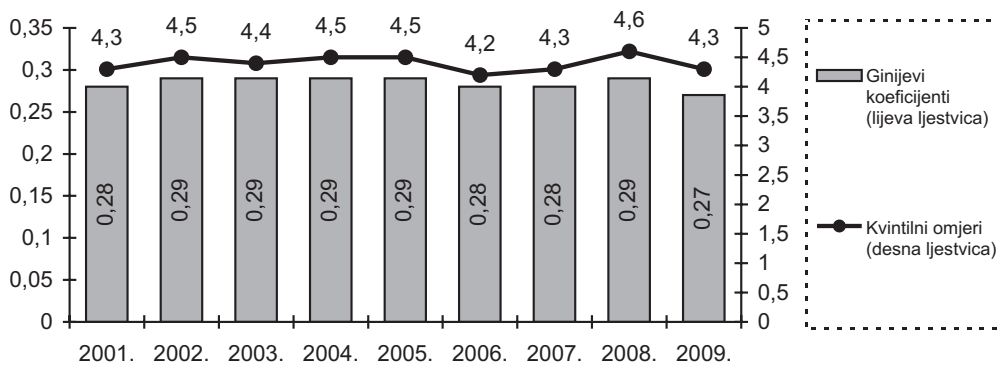
() Nedovoljno pouzdana procjena.

DOHODOVNE NEJEDNAKOSTI

Dohodovne nejednakosti moguće je mjeriti na više načina. Jedan od pokazatelja ekonomskih nejednakosti jest kvintilni omjer (S80/S20) koji nam govori o tome kakav je omjer između dohotka kojima raspolaže 20% stanovništva s najnižim dohotkom i dohotka kojim raspolaže 20% stanovništva s najvišim dohotkom. Zapravo,

ovaj nam pokazatelj govori o omjeru dohotka 20% najsiromašnijih i 20% najbogatijih. U razdoblju od 2001. do 2009. godine dohodak 20% najbogatijih u prosjeku je bio 4,4 puta veći od dohotka 20% najsiromašnijih (slika 2.). Kvintilni omjer za Hrvatsku odgovara prosjeku kvintilnog omjera za zemlje EU-a (veći kvintilni omjer od Hrvatske imaju baltičke i južnoeuropske zemlje te Rumunjska, Bugarska i Velika Britanija).

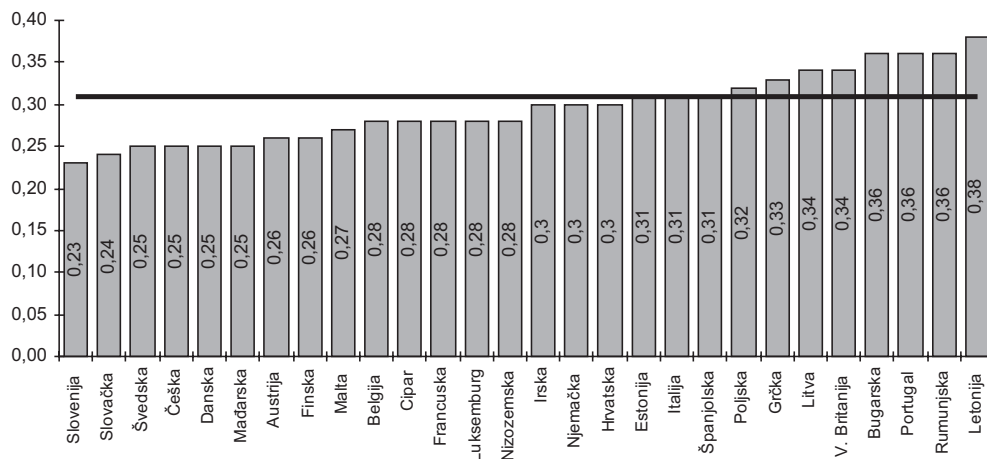
Slika 2.
Kvintilni omjeri (S80/S20) i Ginijevi koeficijenti u RH (2001.-2009.)

Izvor: DZS.

Napomena: Uključen novčani i prirodni dohodak.

Slika 3.
Ginijevi koeficijenti u RH i zemljama EU-a (2008.)

Izvor: DZS.

Napomena: Samo novčani dohodak. Horizontalna linija na slici označava prosjek 27 zemalja EU-a.

Ekonomске (dohodovne) nejednakosti češće se mjere preko Ginijeva koeficijenta koji se odnosi na cijelu dohodovnu distribuciju, a ne samo na krajeve distribucije, kao što je slučaj s kvartilnim omjerom. Teorijski gledajući, Ginijev koeficijent može iznositi od 0 do 1. Što je Ginijev koeficijent bliži 1 to su veće nejednakosti u određenom društvu. Iz slike 2. proizlazi da su Ginijevi koeficijenti u RH u proteklom desetljeću bili stabilni (0,28-0,29), s tim da je u 2009. zabilježen najniži Ginijev koeficijent otkako se prate pokazatelji siromaštva i nejednakosti prema metodologiji Eurostata. Dohodovne nejednakosti u RH (mjerene Ginijevim koeficijentom) tik su ispod prosjeka zemalja EU-a (slika 3.). Šest zemalja EU-a imaju dohodovne nejednakosti koje su od 15% do 23% niže nego u RH, ali sedam zemalja imaju nejednakosti koje se od 10% do 26% veće nego u RH. S obzirom da postoji visoka korelacija između relativnog siromaštva i razine dohodovnih nejednakosti, nije iznenađujuće da zemlje koje imaju visoke dohodovne nejednakosti imaju i više stope relativnog siromaštva.

UTJECAJ MIROVINA I OSTALIH SOCIJALNIH TRANSFERA NA SMANJENJE STOPE SIROMAŠTVA

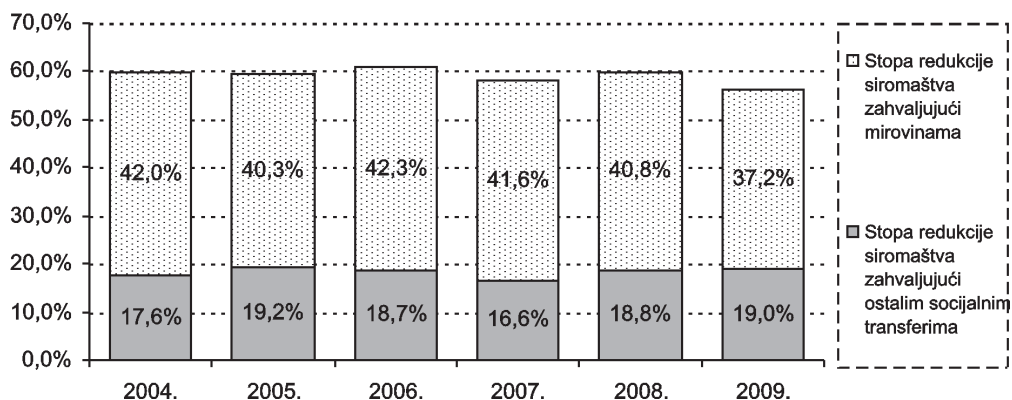
Različiti čimbenici mogu utjecati na smanjenje siromaštva: ekonomski rast, porezna politika, politika plaća, socijalna politika itd. Važan čimbenik redukcije siromaštva su socijalni transferi: novčana davanja koja se temelje na načelu osiguranja ili se dodjeljuju temeljem provjere dohotka i/ili imovine. Da bi se procijenio utjecaj socijalnih transfera ukupno ili pojedinačno na stope redukcije siromaštva, najjednostavnije je usporediti stope siromaštva dobivene na temelju ukupnog dohotka sa stopama siromaštva koje su dobivene temeljem dohotka iz kojega su isključeni pojedini ili

svi socijalni transferi. Na taj se način može utvrditi koji su socijalni transferi učinkovitiji s aspekta reduciranja siromaštva. Stoga smo socijalne transfere podijelili u dvije skupine: prvu skupinu čine mirovine, a drugu ostali socijalni transferi. Treba upozoriti na to da se pojam mirovina ovdje odnosi samo na starosne i obiteljske mirovine (isključujući invalidske mirovine). S druge strane, pojam »ostalih socijalnih transfera« obuhvaća naknade ili primanja vezana za nezaposlenost, dječje doplatke, porodne naknade, pomoć za opremu novorođenčeta, naknade za bolovanja duža od 42 dana, socijalnu pomoć, naknade za tjelesno oštećenje i tuđu njegu, naknade za rehabilitaciju i zapošljavanje invalidnih osoba, invalidske mirovine, stipendije i primanja za školovanje, te primanja od drugih osoba za stanovanje. Spomenuta razlika između mirovina (starosnih i obiteljskih) i ostalih socijalnih transfera bila je potrebna radi usporedbe sa zemljama EU-a.

Zahvaljujući mirovinama i ostalim socijalnim transferima, stopa redukcije siromaštva u Hrvatskoj u razdoblju od 2004. do 2009. godine iznosila je oko 60%, osim u 2007. (58,2%) i 2009. godini (56,2%) (slika 4.). Na stopu redukcije siromaštva u većoj su mjeri utjecale mirovine nego ostali socijalni transferi (70% ukupnog smanjenja stope siromaštva treba pripisati mirovinama a 30% ostalim socijalnim transferima).

Slika 4.

Utjecaj mirovina i ostalih socijalnih transfera na stope redukcije siromaštva u RH (2001.-2009.)

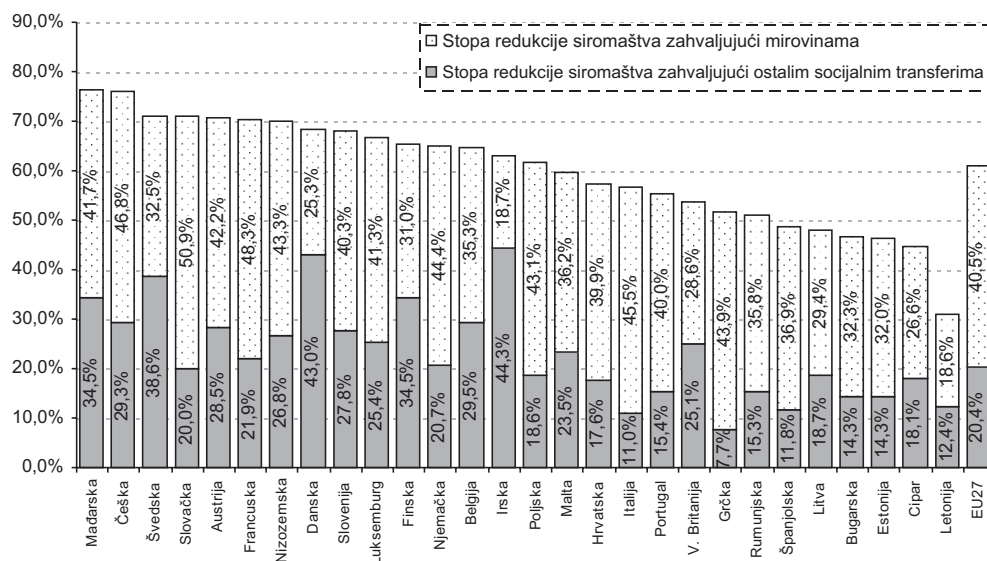
Izvor: DZS.

Napomena: Adekvatni podaci za razdoblje 2001.-2003. nisu bili dostupni. Uključen novčani i prirodni dohodak. Linija siromaštva određena kao 60% medijana nacionalnog dohotka.

Slika 5. pokazuje u kojoj je mjeri hrvatski sustav socijalnih transfera učinkovit u usporedbi sa zemljama EU-a. Ako analiziramo učinkovitost mirovina i ostalih socijalnih transfera zajedno te ako uzmemo u obzir samo novčani dohodak, onda je učinkovitost ukupnog transfernog sustava u Hrvatskoj malo ispod prosjeka zemalja EU-a (ako se uzme u obzir i prirodni dohodak, onda je učinkovitost na razini prosjeka zemalja EU-a). Naime, 11 zemalja EU-a ima manje učinkovit ukupni sustav socijalnih transfera (mirovine plus ostali transferi) od hrvatskoga. U toj su skupini baltičke i južnoeuropske zemlje, Bugarska, Rumunjska, Velika Britanija i Cipar. Od tranzicijskih zemalja, Češka, Slovačka, Mađarska i Slovenija su za 10-16 postotnih bodova uspješnije u reduciranju stope siromaštva nego Hrvatska.

S druge strane, ako procjenjujemo utjecaj mirovina odvojeno od ostalih socijalnih transfera, onda vidimo da je učinkovitost starosnih i obiteljskih mirovina u reduciranju siromaštva u RH na razini europskog prosjeka, dok je utjecaj ostalih socijalnih transfera malo ispod europskog prosjeka. Manje učinkovite ostale socijalne transfere od Hrvatske imaju baltičke i južnoeuropske zemlje te Rumunjska i Bugarska. Dva su elementa transfernih sustava koji mogu utjecati na razinu redukcije siromaštva. Prvi je element ciljanost transfera (dolaze li socijalne naknade do onih koji su u potrebi), a drugi je adekvatnost (omogućuju li visine socijalnih naknada korisnicima podmirenje osnovnih i drugih potreba). U Hrvatskoj značajan problem predstavljaju relativno niske razine mirovina i drugih socijalnih transfera.

Slika 5.
Utjecaj mirovina i ostalih socijalnih transfera na stope redukcije siromaštva u RH i zemljama EU-a (2008.)

Izvor: DZS.

Napomena: Samo novčani dohodak. Linija siromaštva određena kao 60% medijana nacionalnog dohotka.

ZAKLJUČAK

Možemo konstatirati da su stope relativnog siromaštva u Hrvatskoj u proteklom desetljeću bile prilično stabilne, što je odraz činjenice da su i dohodovne nejednakosti u spomenutom razdoblju ostale nepromijenjene (dohodovne nejednakosti u RH malo su ispod prosjeka zemalja EU-a). Naturalni je dohodak još uvijek značajna komponenta ukupnog dohotka u Hrvatskoj (zahvaljujući ovom dohotku stope relativnog siromaštva manje su za 2 do 3 postotna boda). U usporedbi sa zemljama EU-a, Hrvatska se nalazi među 25% zemalja EU-a koje imaju najviše stope relativnog siromaštva.

Siromaštvo je u Hrvatskoj koncentrirano među starijim osobama i umirovljenicima, iako najveći rizik siromaštva prema tipu ekonomske aktivnosti imaju nezaposlene osobe. Tri tipa kućanstva imaju natprosječan rizik siromaštva: samačka ku-

ćanstva, samohrani roditelji i kućanstva u kojima živi troje i više uzdržavane djece.

Zahvaljujući mirovinama i ostalim socijalnim transferima stopa siromaštva u Hrvatskoj manja je u prosjeku za 60%. Na stopu redukcije siromaštva u većoj su mjeri utjecale mirovine nego ostali socijalni transferi. Učinkovitost mirovina i ostalih socijalnih transfera na razini je prosjeka zemalja EU-a.

Činjenica da su stope relativnog siromaštva u Hrvatskoj ostale uglavnom nepromijenjene u godinama visokog ekonomskog rasta ukazuje na neke nedostatke koncepta relativnog siromaštva. Relativno siromaštvo odraz je ili posljedica dohodovne distribucije, što znači da ono nije prikladno mjerilo stvarnih promjena u životnom standardu siromašnih. To podrazumijeva da je pokazatelje relativnog siromaštva potrebno nadopuniti drugim pokazateljima životnog standarda ili materijalne deprivacije.

LITERATURA

Državni zavod za statistiku. *Priopćenje*. Zagreb:
Državni zavod za statistiku

World Bank. (2000). *Croatia economic vulnerability and welfare study*. Washington: World Bank.

World Bank. (2006). *Croatia: Living standards assessment*. Volume 2: Background papers. Washington: World Bank.

World Bank. (2010). *Croatia: Social impact of the crisis and the policy response - An assessment*. Washington: World Bank.

Priradio: Zoran Šućur